

2

Skarbowego oraz Naczelnego Dowództwa Wojskowego na Górnym Śląsku. Konwencja genewska o Górnym Śląsku regulowała ruch graniczny i prawa mniejszości na terenie plebiscyde.

W dniu 17 czerwca 1922 roku w Katowicach rozpoczęły się uroczystości przejścia miasta przez Rzeczpospolitą Polską, 19 czerwca 1922 r. na budynkach urzędowych zawieszono biało-czerwone sztandary a 20 czerwca na rynku odbyły się główne uroczystości, w których udział wzięli nowy wojewoda Józef Rymer, Wojciech Korfanty, Paweł Chrobok, Jan Wyglenda, Jan Kapica. Oddziałami wojskowymi WP wkraczającymi od strony Zawodzia i powitany przed łukiem triumfalnym przez prezydenta miasta Alfonsa Górnika, dowodził gen. Stanisław Szeptycki. Uroczyste przejście władzy na Górnym Śląsku przez rząd polski nastąpiło 16 lipca 1922 roku. Naczelną władzę państwa reprezentowali wówczas: Minister Spraw Wewnętrznych, Antoni Kamiński, i Marszałek Sejmu, Wojciech Trąpczyński, władze miejscowe zaś – wojewoda Józef Rymer.

Pierwsze posiedzenie Sejmu Śląskiego odbyło się 10 października 1922 roku. Marszałkiem seniorem otwierającym obrady została działaczka niepodległościowa mieszkająca w Królewskiej Hucie (obecnie Chorzów) Janina Omańkowska.

Lata międzywojenne były okresem ogromnego rozwoju Katowic wskutek pierwszych dużych inkorporacji podmiejskich gmin. Liczba ludności miasta wzrosła z 56 tys. w 1922 roku do 135 tys. w 1939 roku. Dla Niemiec miasto było jednym z ośrodków przemysłowych, w Polsce stały się największym centrum gospodarczym, miastem wojewódzkim, stolicą najbogatszego regionu kraju. W 1924 r. były siedzibą aż 53 banków, 14 zagranicznych przedstawicielstw dyplomatycznych i kilku międzynarodowych koncernów.

Do 1922 roku Katowice należały do diecezji wrocławskiej. Po przejęciu miasta przez polską administrację utworzono podporządkowaną bezpośrednio papieżowi Administrację Apostolską, w 1925 roku zaś miasto stało się siedzibą biskupią. Pierwszym biskupem katowickim został Ślązak – ks. bp August Hlond.

Wojewoda Michał Grażyński, mając na celu powołanie załóżka wyższej uczelni, wspomógł utworzenie Instytutu Pedagogicznego z wykładowcami z Uniwersytetu Jagiellońskiego a także Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych (ponad średniej uczelni technicznej) oraz Wyższego Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych. W 1926 r. wybudowano nowoczesne lotnisko na Muchowcu. Powołano Muzeum Śląskie, które dzięki poparciu wojewody Grażyńskiego objęło siedzibę na V piętrze Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach. Doprowadzono do końca budowę najnowocześniejszego gmachu muzealnego w Europie, zbudowanego na siedzibę Muzeum Śląskiego (gmach zburzyli Niemcy w roku 1940). Zbudowano w 1937 roku nowy budynek Polskiego Radia. Powstało Archiwum Akt Dawnych Województwa Śląskiego. Szczególnie rozbudowywano południową część miasta (ulica PCK, Skłodowskiej), powstawały luksusowe osiedla willowe (Ligota), monumentalne budowle sakralne (m.in. kościół garnizonowy, budowa katedry) oraz pierwsze w Polsce wieżowce: Dom profesorów Śląskich Technicznych Zakładów Naukowych i Drapacz Chmur w stylu modernistycznym.

W czasie trwania rządów sanacji w Polsce na Górnym Śląsku zaognił się konflikt pomiędzy Wojciechem Korfantym, a wojewodą Michałem Grażyński. Niechęć Grażyńskiego objawiła

4

się nawet tym, że nie przyszedł na pogrzeb Korfantego, który był uznawany za największą manifestację patriotyczną tego okresu. Wierni Korfantemu powstańcy byli zrzeszeni w Narodowym Związku Powstańców i Byłych Żołnierzy. Katowice stały się ważnym ośrodkiem kultury. W miejskim teatrze powstał zespół, otwarto bibliotekę Towarzystwa Czytelnia Ludowych oraz zajmujący się badaniami naukowymi Instytut Śląski, funkcjonowanie rozpoczęło Konserwatorium Muzyczne, zbudowano nowoczesny gmach dla Muzeum Śląskiego, a także rozgłośnie Polskiego Radia. O kształcie życia społecznego i politycznego decydowały również działające tu partie polityczne, towarzystwa i związki reprezentujące interesy ludności polskiej, niemieckiej i żydowskiej. Większość z nich miała swoją reprezentację w Sejmie Śląskim, m.in. Chrześcijańska Demokracja, Narodowa Partia Robotnicza, Narodowo-Chrześcijańskie Zjednoczenie Pracy, Polska Partia Socjalistyczna, Polskie Stronnictwo Ludowe, Deutsche Katholische Volkspartei, Deutsche Partei, Partia Żydowska.

Pod koniec lat trzydziestych wobec rosnącego zagrożenia rozpoczęły się przygotowania obrony cywilnej Katowic. Jednym z przejawów tej działalności było częste organizowanie różnego rodzaju szkoleń paramilitarnych, np. harcerze odbywali na strzelnicy przy ul. Kochłowskiej ćwiczenia ogniowe. Część młodzieży przeszła również przeszkolenie w zakresie łączności w stacjonującym w Katowicach 73. Pułku Piechoty. Kursy ochrony przeciwpożarowej organizowała także katowicka zawodowa straż pożarna (m.in. dla ojców bonifratrów z Bogucic). W sierpniu 1939 roku straż zorganizowała również kurs terenowej obrony przeciwlotniczej dla kobiet, w którym wzięły udział członkinie Organizacji Przynależności Wojskowej Kobiet (OPWK), dodatkowo przeszkolone jeszcze na kursach obrony przeciwchemicznej oraz pomocy w akcjach krwiodawstwa. Komenda Powiatowa

5

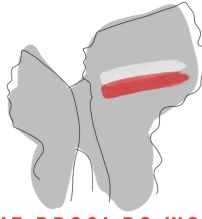
OPWK w Katowicach zorganizowała kurs sanitarno-ratowniczy połączony z praktyką szpitalną. Katolickie Stowarzyszenie Kobiet w ramach OPWK zorganizowało w Panewnikach w dniach 12–16 czerwca 1939 roku kurs przygotowawczy obrony kraju.

Statut autonomii Górnego Śląska został uchwalony przez sejm RP 15 lipca 1920 roku. Decyzja zapada w lipcu, ale statut wszedł w życie około połowy czerwca 1922 roku - wtedy to powstało województwo śląskie. Powołano wówczas Tymczasową Śląską Radę Wojewódzką urzędującą do 10 października, gdy zebrany Sejm Śląski wyłonił Śląską Radę Wojewódzką. Spośród 16 województw polski międzywojennej śląskie było najmniejsze. Statut składał się z 44 artykułów. W 1921 roku miała miejsce jego nowelizacja.

KOMPETENCJE WŁADZY LOKALNEJ: (realizowane głównie przez Sejm Śląski)

1. Opieka zdrowotna
2. Przemysł
3. Policja – istniała policja górnośląska, która co prawda działała na zasadach ogólnopolskich, ale jej struktura kończyła się w Katowicach, nikomu nie podlegała
4. Szkolnictwo – Wzory świadectw, egzamin maturalny itd. były takie jak w całej Polsce ale struktura i była autonomiczna. Np. w 1926 roku sejm śląski wprowadził celibat dla nauczycielek. Kobieta zamężna traciła prawo do wykonywania zawodu
5. Polityka podatkowa, przepisy gospodarcze – zdawano sobie sprawę, że sejm śląski będzie mocniejszy jeśli będzie miał pieniądze. Istnieje zatem odrębny skarb sejmu śląskiego, w pewnym zakresie mogą korygować podatki ogólnopolskie na swoim terenie wprowadzając akcenty śląskie. Oczywiście nie wszystkie podatki śląskie zostają na Śląsku. Tzw. tangenta była częścią podatków śląskich, które miały być odprowadzane do skarbu państwa. Problem polegał na tym, że jej wysokość określał

ŚLĄSKIE DROGI DO WOLNOŚCI

AKADEMIA POWSTAŃ ŚLĄSKICH 2.0

6

dość skomplikowany algorytm i nikt nie wiedział jaka to suma. Co roku toczył się spór. Sejm śląski twierdził, że płaci za dużo, sejm RP, że za mało. Można przyjąć, że tangenta wynosiła od 7-10 %

6. Życie religijne za wyjątkiem kwestii regulowanych w konkordacie (Konkordat został podpisany w 1925 roku)

Siedziba Sejmu Śląskiego

ORGANIZATOR

FINANSOWANIE

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

DOFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW MUZEUM HISTORII POLSKI
W WARSZAWIE W RAMACH PROGRAMU "PATRIOTYZM JUTRA"

PATRIOTYZM
JUTRA

PATRONAT

Honorowy patronat
Marszałka Województwa Śląskiego
Jakuba Chelstowskiego

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Tekst źródłowy ("Fabryka Silesia" 2012, nr 2.)

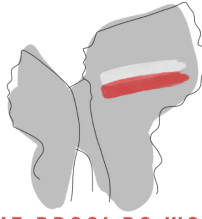
“W województwie śląskim 266 mieszkańców przypadało na 1 kilometr kwadratowy (w 1939 roku ta liczba wzrosła nawet do 308). Tylko w Warszawie, a więc na terenie całkowicie zurbanizowanym, gęstość zaludnienia była nieznacznie wyższa. Na Śląsku gęstość zaludnienia czterokrotnie przewyższała średnią ogólnopolską wynoszącą 83 osoby na 1 kilometr kwadratowy. W kolejnym województwie łódzkim mieszkało na kilometrze kwadratowym już tylko 138 osób. Natomiast w województwie poleskim mieszkało tylko 31 osób na jednym kilometrze kwadratowym (10 razy mniej niż na polskim Górnym Śląsku), w nowogrodzkim – 46, a w wileńskim – 44. Dlatego województwo śląskie, nie licząc znowu stolicy, było najlepiej zurbanizowane. Jedno miasto przypadało na 170 kilometrów kwadratowych. W poznańskim, które miało najwięcej miast (100), jedno przypadało na 265, a w krakowskim na 370 km². A w województwie poleskim jedno miasto przypadało na 3525 km²! [...] Na polskim Górnym Śląsku z rolnictwa utrzymywał się co dziesiąty mieszkaniec (12,2%). W całej Polsce prawie 60% ludności. W województwach wschodnich na wsi pracowało aż 80%, w południowych i centralnych 60–70%, a nawet w zachodnich 50% ludności. Jeśli weźmiemy pod uwagę zatrudnienie w przemyśle i komunikacji, to dysproporcje są jeszcze większe: w województwie śląskim 60%, a w Polsce średnio 23% zatrudnionych. Taki współczynnik, co czwarty zatrudniony w przemyśle, osiągały tylko te najbardziej uprzemysłowione województwa. Nawet w Warszawie zatrudnienie – po odjęciu pracujących w drobnym rzemiośle i handlu – było niższe (51%). Na wschodzie w przemyśle najczęściej pracował co dziesiąty zatrudniony. Ponieważ na polskim Górnym Śląsku praca wymagała kwalifikacji, płace były zdecydowanie wyższe. W województwie śląskim w 1938 roku było najmniej zarabiających tygodniowo poniżej niezbędnego minimum (czyli 20 zł) –

8

tylko 27%. W centralnych województwach (razem z Warszawą) jedna trzecia zarabiała poniżej minimum, w południowych ponad połowa, a we wschodnich prawie dwie trzecie. [...] Miasta górnośląskie były gęsto rozsiane po całym województwie. Były już wówczas wielką konurbacją. Większość budynków dysponowała dostępem do wodociągu, kanalizacji elektryczności i gazu. W Katowicach i Chorzowie takie udogodnienia miało aż 2/3 mieszkań (ok. 67%), gdy średnia ogólnopolska była sześciokrotnie niższa (10%). Nawet w innych wielkich miastach Polski, poza Poznaniem, te współczynniki zdecydowanie ustępowały górnośląskiej metropolii: Poznań – 64%, Warszawa – 44%, Lwów – 36 %, Kraków – 48%, Lublin – 8%. [...] Jeszcze w 1931 roku 10% budynków w Polsce było krytych strzechą, a tylko 44% dachówką. W województwach wschodnich strzecha pokrywała dachy co 7. – 8. budynku. Tymczasem na Górnym Śląsku strzecha zniknęła już w XIX wieku, gdy nowe budynki w miastach mogły być budowane tylko jako murowane [...] Wprawdzie liczba lekarzy na 10 tys. mieszkańców była w województwach zachodnich i centralnych podobna (około 4, niewspółmiernie wysoka w Warszawie – 22), jednak już warunki pomocy ambulatoryjnej i szpitalnej były zdecydowanie korzystniejsze w województwie śląskim: aż 73 szpitale na 10 tys. mieszkańców (średnio w całej Polsce tylko 22, czyli trzykrotnie mniej). W tym okresie w [województwie śląskim] nie było już analfabetów, gdy w całej Polsce to jedna czwarta ludności. Nawet w Warszawie w 1931 roku notowano 10% analfabetów. [W województwach wschodnich] czytać i pisać nie potrafiło od 30% do 50% mieszkańców. Ewenement [...] stanowiło województwo poleskie z 48% analfabetów, a na wsi nawet 54%.. [...] Na Polesiu 80 lat temu czytać i pisać potrafiła tylko co trzecia niewiasta! [...] Województwo śląskie miało w latach trzydziestych 75 odbiorników na tysiąc mieszkańców (więcej tylko w Warszawie – 104) przy średniej ogólnopolskiej 29 odbiorników. Na Polesiu i Wołyniu jedno radio przypadało na 100 osób.”

ŚLĄSKIE DROGI DO WOLNOŚCI

AKADEMIA POWSTAŃ ŚLĄSKICH 2.0

9

ORGANIZATOR

INSTYTUT
RÓŻNIŃSKIEGO

FINANSOWANIE

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu

DOFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW MUZEUM HISTORII POLSKI
W WARSZAWIE W RAMACH PROGRAMU "PATRIOTYZM JUTRA"

PATRIOTYZM
JUTRA

PATRONAT

WOJEWODA ŚLĄSKI

KURATORSTWO OŚWIATY
w Katowicach

Województwo
Śląskie

Prezydent Miasta
Prezydenta Miasta Katowice

GLIWICE

Honorowy patronat
Marszałka Województwa Śląskiego
Jakuba Chelstowskiego

Muzeum
Powstań
Śląskich
ŚWIĘTOCHŁOWICE

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Muzeum
Górnosląskie
w Bytomiu